

POLARYZACJA

JAK ROZMAWIAĆ W SPOLARYZOWANYM SPOŁECZEŃSTWIE?

AUTORKI SCENARIUSZA:
ELŻBIETA KIELAK (AKCJA EDUKACJA)
ANNA SZŁĘK (TRAINING LAB)

Cele zajęć

- pokazanie wpływu współzależności na zjawisko polaryzacji społeczeństwa,
- wyjaśnienie pojęcia “społecznej polaryzacji”,
- refleksja nad podziałami obecnymi w polskim społeczeństwie,
- uwrażliwienie na możliwe skutki polaryzacji,
- zachęcenie do prowadzenia rozmów, w których strony wzajemnie się słuchają,
- zachęcenie do szukania zniuansowanych głosów, usłyszenie tych, którzy na co dzień są mniej słyszani i oddanie przestrzeni tym, którzy stoją pomiędzy „tak” i „nie”.

Uwagi metodyczne dla osoby prowadzącej

Jest to jeden z 6 scenariuszy w tym zestawie. Każdy z nich zawiera kilka propozycji ćwiczeń, do zastosowania na różne sposoby przez osobę prowadzącą (w oparciu o warunki w jakich pracuje oraz potrzeby swoje i grupy). Można zrealizować wszystkie opisane ćwiczenia w zaproponowanej przez nas kolejności lub ją zmienić. Można też wybrać tylko jedno czy dwa ćwiczenia i dodać inne własne aktywności. Wszystkie opisane metody można modyfikować.

Każdy ze scenariuszy rozpoczyna to samo ćwiczenie pokazujące wpływ różnych elementów na siebie, ponieważ wszystkie poruszane tematy dotyczą współzależności we współczesnym świecie.

Uwagi metodyczne dla osoby prowadzącej

Jest to jeden z 6 scenariuszy w tym zestawie. Każdy z nich zawiera kilka propozycji ćwiczeń, do zastosowania na różne sposoby przez osobę prowadzącą (w oparciu o warunki w jakich pracuje oraz potrzeby swoje i grupy). Można zrealizować wszystkie opisane ćwiczenia w zaproponowanej przez nas kolejności lub ją zmienić. Można też wybrać tylko jedno czy dwa ćwiczenia i dodać inne własne aktywności. Wszystkie opisane metody można modyfikować.

Każdy ze scenariuszy rozpoczyna to samo ćwiczenie pokazujące wpływ różnych elementów na siebie, ponieważ wszystkie poruszane tematy dotyczą współzależności we współczesnym świecie.

1

Współzależności

JAKO WPROWADZENIE DO ROZMOWY O SPOŁECZNEJ POLARYZACJI

Ćwiczenie ma pokazać, jak działają współzależności i jaki mogą mieć wpływ na procesy społeczne. Zmiana nawet jednego elementu w systemie powoduje, że wszystkie inne muszą się do tego dostosować. Dotyczy to zarówno zależności na poziomie indywidualnym, jak i globalnym (zmiany na jednym kontynencie czy w jednym kraju mogą spowodować zmiany na całym świecie i powodować, że społeczeństwa polaryzują się (rozumiane jako proces głębokiego rozwarstwiania się społeczeństwa, w którym tworzą się przeciwstawne bieguny społeczne np. zwolennicy/czki X i zwolennicy/czki Y).

Do zrealizowania tego ćwiczenia potrzeba jest jedynie przestrzeń. Osoba prowadząca prosi uczestniczki i uczestników, aby stanęli w jednej przestrzeni (np. na środku sali). Następnie każda osoba ma wybrać w myśli, bez wskazywania, dwie inne w grupie. Kiedy wszyscy dokonają już wyboru, ich zadaniem jest ustawienie się wobec wybranych osób tak, aby tworzyć z nimi trójkąt (względnie) równoboczny. Przez chwilę wszyscy zmieniają miejsca i odpowiednio się ustawiają.

1

Współzależności

JAKO WPROWADZENIE DO ROZMOWY O SPOŁECZNEJ POLARYZACJI

Osoba prowadząca upewnia się, że proces jest zakończony, następnie prosi jedną osobę o przesunięcie się w inne miejsce sali (np. o 1 metr) i prosi pozostałych o ponowne ustawienie się tak, by stworzyć z nimi trójkąt. Przez chwilę wszystkie (lub prawie wszystkie) osoby ustawiają się. Kiedy proces się zakończy, osoba prowadząca pyta grupę:

- Co się wydarzyło?
- Z jakiego powodu wszystko się zmieniło?
- Co pokazuje to ćwiczenie?
- W jaki sposób to ćwiczenie można odnieść do obserwowanego obecnie zjawiska tworzenia się przeciwstawnych biegunów w społeczeństwie?

Jeżeli osobom uczestniczącym trudno będzie odpowiedzieć na to pytanie, warto je w tym wesprzeć pokazując, że świat, w którym żyjemy jest niesamowicie współzależny. To, co dzieje się w jednym kraju, ma wpływ na to co dzieje się w innych częściach świata. Dotyczy to nie tylko konfliktów zbrojnych, ale np. mniejszych i większych kryzysów ekonomicznych. Proces globalizacji jest już na tak zaawansowanym etapie, że zaburzenia w ekonomii jednego kraju, wpływają na to, co dzieje się w krajach sąsiednich. Wybuch wojny w Ukrainie wpłynął nie tylko na kraje sąsiadujące, ale na także na całą Unię Europejską i świat. A z kolei kryzys, brak stabilności ekonomicznej i niepewność jutra powodują, że grupy społeczne silnie się polaryzują.

2

Co myślą inni?

CHODZONA DEBATA W OPARCIU O METODĘ „FILOZOFII Z DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ”.

Prezentowane tutaj ćwiczenie zostało opisane w scenariuszu przygotowanym przez Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej i zostało oparte o materiał przetłumaczony przez Instytut Globalnej Odpowiedzialności (IGO) na podstawie pracy Jasona Buckley'a za prenumerowanym newsletterem www.thephilosophyman.com The Philosophy Man Ltd, 7 Tower Road, Writtle, Chelmsford, Essex CM1 3NR, UNITED KINGDOM.

Osoba prowadząca wyjaśnia grupie, że kolejne ćwiczenie będzie polegało na wspólnej rozmowie. Na środku sali wyznacza linię oddzielającą dwie połowy pomieszczenia. Można to zrobić np. taśmą klejącą papierową, lub po prostu sznurkiem, kładąc go na podłodze. Następnie osoba prowadząca czyta grupie po jednym twierdzeniu z listy poniżej i prosi osoby uczestniczące o ustawienie się po tej stronie sali, gdzie znajduje się odpowiedź, która jest im najbliższa. W kolejnym kroku zaprasza grupę do podzielenia się wyjaśnieniami, z jakiego powodu stanęły przy danym twierdzeniu. Ważne, by najpierw wypowiedziały się osoby z jednej strony sali, potem te z drugiej. W momencie wyczerpania wszystkich argumentów można przejść do kolejnego twierdzenia.

2

Co myślą inni?

CHODZONA DEBATA W OPARCIU O METODĘ „FILOZOFII Z DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ”.

Twierdzenia do odczytania:

- Kto jest lepszy: pies czy kot?
- Kim jest lepiej być: dzieckiem czy dorosłym?
- Dziura w ciastku to też kawałek ciastka: tak czy nie?
- Co czyni człowieka szczęśliwym: przestrzeganie zasad czy dawanie szczęścia innym?
- Co jest lepsze: równość czy sprawiedliwość?

W trakcie ćwiczenia ważne jest dbanie o to, by dyskusja odbywała się spokojnie, bez przekrzykiwania się oraz by wszystkie chętne osoby mogły się wypowiedzieć. Zachęcamy też do ustalenia zasad obowiązujących na lekcji/zajęciach na samym początku. Jeśli klasa/grupa ma ustalone reguły (kodeks) wspólnego funkcjonowania, warto je tu przypomnieć. Można wspólnie z klasą/grupą sformułować jeszcze kilka dodatkowych zasad dotyczących dyskusji, jeśli takich nie ma w kodeksie klasowym/grupowym.

3 Rozmawiamy o ważnych sprawach

Ćwiczenie powstało w oparciu o scenariusz Izabeli Meyzy „Między TAK i NIE. Lekcje przeciw polaryzacji” (Fundacja Szkoła z Klasą).

Proponowane przez nas poniżej ćwiczenie ma na celu zachęcanie młodych ludzi do prowadzenia rozmów na tematy, które są dla nich ważne. Rozmowy te powinny być prowadzona w atmosferze wzajemnego szacunku oraz prowadzić do tego, by osoby mogły się wzajemnie wysłuchać. Koncepcja ćwiczenia została przygotowana w oparciu o metodę “Filozofii z dziećmi i młodzieżą”. Ćwiczenie warto poprzedzić opisaną w poprzednim punkcie chodzoną debatą.

Ćwiczenie składa się z dwóch faz: przygotowawczej (1) oraz właściwej (2). Faza przygotowawcza jest ważna i może zająć dużo czasu. Sama w sobie jest już ważnym ćwiczeniem, bo daje przestrzeń do wymiany i pracy nad konsensusem.

3 Rozmawiamy o ważnych sprawach

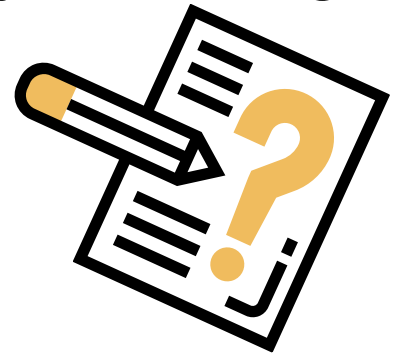
FAZA 1

Osoba prowadząca sprawdza z klasą/grupą, na jaki temat chce ona porozmawiać. Można to zrobić w ten sposób:

1. Etap 1 - osoba prowadząca prosi uczennice i uczniów, by na małych karteczkach zapisali ważny dla nich temat (Uwaga! Musi on być zapisany w takiej formie, żeby dawał możliwość wypowiedzenia się „za” lub „przeciw”), o którym chcą porozmawiać (praca indywidualna).
  2. Etap 2 - osoba prowadząca zaprasza osoby do pracy w 3-osobowych grupach - zadaniem grup jest podzielenie się zapisanymi na karteczkach pytaniami i wybór jednego, który jest dla nich najbardziej interesujący.
  3. Etap 3 - osoba prowadząca łączy po dwie 3-osobowe grupy i prosi, by z dwóch tematów znowu wybrać 1, który łączy zainteresowania osób w obu grupach.
  4. Etap 4 - osoba prowadząca zapisuje na tablicy tematy wybrane przez 6-osobowe grupy.
- Etap 5 - każda osoba w klasie podchodzi do tablicy i zaznacza kropką (kredą lub markerem, w zależności od tego, jaka tablica jest w klasie) temat, o którym chciałyby porozmawiać. Tematem rozmowy będzie ten, który zbierze najwięcej kropek.

3 Rozmawiamy o ważnych sprawach

To, co jest ważne w fazie przygotowawczej do rozmowy to zadbanie o to, by w grupach osoby wybrały takie tematy, które faktycznie odpowiadają ich potrzebom rozmowy oraz by dojść do konsensusu w dyskusji na ten temat. Przy okazji warto klasie wyjaśnić, czym jest konsensus, z jakiego powodu jest wartościowy i dlaczego czasem trudno go osiągnąć.

FAZA 2

Osoba prowadząca zaprasza klasę/grupę do rozmowy. Do tego celu warto przygotować salę tak, by osoby mogły usiąść w kręgu i widzieć się nawzajem. Następnie osoba prowadząca po dwóch stronach sali kładzie kartki z napisem "TAK" i "NIE" i prosi osoby uczestniczące o ustawienie się po tej stronie sali, w której znajduje się bliższa im odpowiedź. Następnie osoba prowadząca rozpoczyna rozmowę- prosi osoby o wypowiedzianie się, z jakiego powodu jest im bliżej do danej odpowiedzi lub, jeśli grupa siedzi w kręgu, o wypowiedzianie się na wybrany temat. Warto zachęcać młodych ludzi do tego, by podzielili się tym, co na dany temat myślą, co jest dla nich ważne, z czym się identyfikują, co ich frustruje, co im przeszkadza. Oczywiście wszystko tutaj zależy od tematu i od osoby prowadzącej.

3 Rozmawiamy o ważnych sprawach

Aby pobudzić dyskusję osoba prowadząca może zachęcić do wypowiedzi wyjaśniając, że nie zawsze trzeba się opowiadać po jakiejś stronie, że można mieć wątpliwości i pytania. Warto w tym miejscu zachęcić również do zadawania pytań. Ważne jednak, by osoba prowadząca powstrzymała się od wypowiadania własnego zdania na dany temat. To może, nawet nieświadomie, wpłynąć na przebieg rozmowy. W momencie, kiedy temat wyczerpie się, ćwiczenie się kończy.

W ramach podsumowania osoba prowadząca pyta klasę/grupę o to jak im się rozmawiało, jakie mają główne refleksje, co było dla nich ważne w trakcie dyskusji. Jest to moment, by wysłuchać głosów wszystkich osób, również tych, które może mniej wypowiadały się w czasie samej dyskusji, czy też tych, które zwykle mówią mniej.

3 Rozmawiamy o ważnych sprawach

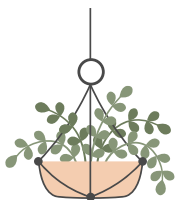
Następnie osoba prowadząca zadaje pytanie uczniom i uczennicom, czy spotkali się z pojęciem społecznej polaryzacji. Warto w tym miejscu wyjaśnić, że jest to proces, który prowadzi do powstania (w ramach jednej grupy społecznej, np. społeczeństwa danego kraju) dwóch lub więcej grup o zasadniczo różnych poglądach. Mechanizm polaryzacji wiąże się też z tym, że grupy te mocno trzymają się swojego stanowiska i jest im bardzo trudno zauważyć i zrozumieć perspektywę oraz argumenty drugiej grupy. Ponadto, w takiej sytuacji okazuje się, że inne głosy, takie które nie są po jednej ani po drugiej stronie, przestają być w ogóle słyszalne. Rodzi się więc wrażenie, że nie ma innych opcji, nie ma żadnych “odcieni szarości”, a wszystko jest tylko czarne lub białe. Polaryzacja prowadzi też do narastania wrogości między grupami, co niestety może również mieć swoje konsekwencje, takie jak agresja i przemoc. Jednym ze sposobów przeciwdziałania polaryzacji jest usłyszenie głosu tych, którzy na co dzień są mniej słyszani i oddanie przestrzeni tym, którzy stoją pomiędzy „tak” i „nie”.

3

Rozmawiamy o ważnych sprawach

Osoba prowadząca prosi, aby uczestniczki/uczestnicy jeszcze raz wypowiedzieli się w temacie, tym razem jednak mogą stanąć w dowolnym miejscu na sali – bliżej lub dalej od kartek „tak” lub „nie”, na środku, z boku itp.

Na koniec osoba prowadząca pyta grupę/klasę, jak to jest nie być tylko w „TAK” lub „NIE”, jak się z tym czują? Jak to jest być w odcieniu szarości?

4 Polska ABCD

Osoba prowadząca puszcza grupie/klasie piosenkę Marii Peszek “Polska ABCD” (Spotify, Youtube etc.). Następnie dzieli wszystkie osoby na mniejsze zespoły, każdemu wręcza wydrukowany tekst piosenki i prosi, aby chwilę porozmawiały ze sobą o “Polsce A, B, C i D”.

Możliwe pytania dla zespołów:

- Jakie wrażenie robi na Was ta piosenka?
- O czym jest jej tekst?
- Które jego fragmenty są najbardziej poruszające?
- Jaki obraz Polski rysuje Maria Peszek?
- Co zdaniem autorki dzieli współczesną Polskę?
- W jakich obszarach/tematach ludzie w Polsce się polaryzują?
- Na ile zgadzacie się z taką wizją?
- Jak żyje się w Polsce podzielonej na A, B, C i D?
- W jakiej Polsce wy wolelibyście żyć?

4 Polska

ABCD

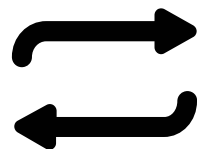
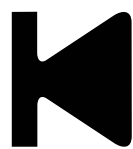
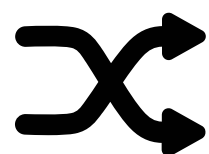
Zespoły otrzymują też zadanie: każdy z nich ma wymyślić # kojarzący im się z “Polską A, B, C i D”, a następnie # oddający to, w jakiej Polsce chcieliby żyć.

Po zakończeniu pracy w zespołach, osoba prowadząca prosi o podzielenie się wrażeniami i hasztagami.

1:49

4:10

4 **Maria Peszek**

: "POLSKA A, B, C I D"

Chce mi się jeść
Chce mi się pić
Chce mi się kochać
Chce mi się śnić
Chce mi się krzyczeć
Chce mi się biec
Chce mi się chcieć

Dzieli nas wszystko
Nie łączy nic
Daj mi być sobą
Pozwól mi żyć
Inny nie znaczy
Gorszy lub zły
Nie strzelaj proszę
Pozwól mi być

Bo nic nie jest takim
Jakim się wydaje
So don't judge the book
By its cover

Nie bój się bać
Nie bój się w miejscu
stać
Nie bój się robić nic
Nie bój się spać bez śnić
Ale gdy przyjdzie dzień
A właśnie jest ten czas
Otwórz oczy i skacz

Dzieli nas wszystko
Nie łączy nic
Daj mi być sobą
Pozwól mi żyć
Inny nie znaczy

Gorszy lub zły
Nie strzelaj proszę
Pozwól mi być
Bo nic nie jest takim
Jakim się wydaje
So don't judge the book
By its cover

Można szczuć słowem
Można szczuć modlitwą
Można dzielić ludzi
Ciąć krzyżem jak
brzytwą

Można szczuć słowem
Można szczuć modlitwą
Można dzielić Polskę
Tnać krzyżem jak
brzytwą
Polska a
Polska b
Polska a b c i d

Bo nic nie jest takim
Jakim się wydaje
So don't judge the book
By its cover (polska a,
polska b, polska a b c i
d)